

Άρθρο Γνώμης

No 18
Ιούνιος 2014

Ο Ιαπωνικός Χειμώνας της Ευρώπης: η Άποψη των Βρυξελλών

Χαρά Γεωργιάδου,

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια Διεθνών Σχέσεων

Η συμμετοχή στο συνέδριο για τη μεταρρύθμιση του ευρώ (Euro Reform 2014 Conference), το οποίο διεξήχθη στην πρωτεύουσα της Ευρώπης, αποδείχθηκε μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα εμπειρία. Οι πολιτικοί και ακαδημαϊκοί που βρίσκονταν στο πάνελ παρουσίασαν τις -όχι και τόσο αισιόδοξες- απόψεις τους για την τρέχουσα και μελλοντική κατάσταση στην Ευρωζώνη. Προεδρεύων του πάνελ ήταν ο κ. Paulo Casaca, τέως Ευρωβουλευτής της Πορτογαλίας, με την υπόλοιπη ομάδα των ομιλητών να απαρτίζεται από τους κκ. Guy Verhofstadt, τέως πρωθυπουργός του Βελγίου και υποψήφιος για τη θέση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Καθηγητή Christoph M. Schmidt, Πρόεδρος του Γερμανικού Συμβουλίου Οικονομικών Εμπειρογνομώνων, Dr Zsolt Darvas, Ερευνητής στο Bruegel, καθώς και τον Επίτροπο για την Απασχόληση, τις Κοινωνικές Υποθέσεις και την Κοινωνική Ένταξη, Laszlo Andor. Η συζήτηση υπήρξε ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα δεδομένου ότι αποτέλεσε ένα μείγμα ακραιφνούς πολιτικής των Βρυξελλών και ακαδημαϊκής σκέψης, ενώ αξίζει να σημειώσουμε ότι όλοι οι ομιλητές ακολούθησαν σε γενικές γραμμές την ίδια συλλογιστική πορεία.

Για την ακρίβεια, οι τέσσερις συμμετέχοντες στο πάνελ έδειξαν να διαφωνούν με τη δήλωση του τέως Προέδρου της Επιτροπής Barosso, σύμφωνα με τον οποίο η κρίση ανήκει πλέον στο παρελθόν. Αντιθέτως, κυριαρχεί η αντίληψη ότι η κρίση κάθε άλλο παρά έχει τελειώσει, ενώ έχει τρεις κύριες πτυχές: πρόκειται κατ' αρχάς για μία κρίση δημοσίου χρέους, για κρίση του τραπεζικού τομέα και, τέλος, για κρίση ανταγωνιστικότητας. Η παρούσα κατάσταση που επικρατεί στην Ευρώπη ταυτίζεται μεταφορικά με την αρχή ενός «ιαπωνικού χειμώνα»: δηλαδή, με μια εκτεταμένη περίοδο οικονομικής ύφεσης, στην οποία η Ευρώπη θα βρεθεί αντιμέτωπη με υπερβολικά χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης για μία, περίπου, δεκαετία. Πρόκειται αναμφίβολα για μία ιδιαίτερα επιφυλακτική πρόβλεψη για το μέλλον του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος. Στο παρόν άρθρο παρουσιάζονται οι τρέχουσες τάσεις που συζητούνται στην καρδιά της Ευρώπης, προκειμένου να αποφευχθεί ο αποκαλούμενος ιαπωνικός χειμώνας. Ακολουθεί μια σύνοψη των επιλογών και πιθανοτήτων που επεξεργάζονται στις Βρυξέλλες για την αντιμετώπιση της κατάστασης.

Πρώτον, φάνηκε ξεκάθαρα ότι οι στρατηγικές που προβλέπει η Συνθήκη της Λισαβόνας έχουν απορριφθεί. Από την οπτική των Βρυξελλών, οδήγησαν σε αποκλίσεις εξαιτίας της ανεπάρκειάς τους. Ως εκ τούτου, προκειμένου να επιτευχθεί η σύγκλιση ανάμεσα στα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, απαιτείται περαιτέρω ολοκλήρωση. Πώς φτάνουμε όμως μέχρι εκεί; Καθιστώντας τους ίδιους του ανθρώπους μέρος της διαδικασίας. Ωστόσο, δεν είναι

όλοι πεπεισμένοι ότι πρόκειται για ένα ρεαλιστικό σενάριο. Ορισμένοι πιστεύουν ότι πρόκειται για μία μάλλον ρομαντική προσέγγιση. Εάν θέλουμε να είμαστε ρεαλιστές από πολιτική άποψη, δεν μπορούμε να περιμένουμε ότι στα επόμενα χρόνια θα αναληφθούν περαιτέρω σημαντικές πρωτοβουλίες για εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι στα φορολογικά θέματα, τα κράτη-μέλη της ΕΕ δεν δείχνουν καθόλου πρόθυμα να εκχωρήσουν την εθνική τους κυριαρχία με τον τρόπο αυτόν συμβάλλουν τόσο στην επιδείνωση όσο και στην επέκταση της κρίσης.

Η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην ΕΕ είναι υπέρμετρα εστιασμένη σε διακυβερνητικές διαπραγματεύσεις, τη στιγμή που θα έπρεπε να επικεντρώνεται στη δημιουργία μηχανισμών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, τους οποίους θα διαχειρίζονται οι ευρωπαϊκές αρχές και συνεπώς θα αποφεύγεται η σύγκρουση συμφερόντων σε εθνικό επίπεδο. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είναι το όργανο που αντιτίθεται στην ιδέα ενός πραγματικά ευρωπαϊκού μηχανισμού, ιδίως σε σχέση με το ζήτημα της τραπεζικής ενοποίησης. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης φαίνεται να έχει την ίδια άποψη. Στην πραγματικότητα, ο δικαστής του Λουξεμβούργου αντέστρεψε¹ πρόσφατα το «δόγμα Meroni»², το οποίο είχε καθιερωθεί στη δεκαετία του '50 και έδινε στο Συμβούλιο την αποκλειστική αρμοδιότητα όσον αφορά τις δημοσιονομικές πολιτικές. Με βάση τη νέα νομική κατάσταση, ορισμένες αρμοδιότητες σχετικά με τη δημοσιονομική πολιτική μπορούν να μετατεθούν σε άλλα ευρωπαϊκά όργανα.

Όσον αφορά την αναγκαιότητα μιας Τραπεζικής Ένωσης, η ιδέα μια απλής ενοποίησης θεωρείται ανεπαρκής. Οι τράπεζες θα πρέπει είτε να μειωθούν είτε να ανακεφαλαιοποιηθούν, ενώ θα πρέπει παράλληλα να τύχουν ίσης μεταχείρισης, με την έννοια ότι καμία τράπεζα δεν θα πρέπει να εξαιρεθεί από τον μηχανισμό ή να έχει επιπλέον προνόμια. Διαφορετικά, δεν θα υπάρξει ανάπτυξη. Η εφικτή Τραπεζική Ένωση είναι αυτή που περιλαμβάνει όλες τις υγιείς τράπεζες της Ευρώπης. Επιπλέον, ο Ενιαίος Μηχανισμός Εκκαθάρισης των Τραπεζών (Single Resolution Mechanism) δεν θα πρέπει να έχει τη μορφή διακυβερνητικής συνθήκης, προκειμένου να είναι λειτουργικός. Αντιθέτως, θα πρέπει να οικοδομηθεί και να διευθύνεται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, στοιχείο που συνηγορεί υπέρ της προαναφερθείσας ιδέας.

Επιστρέφοντας τώρα στην έννοια του «ιαπωνικού χειμώνα» για την Ευρώπη, η γενική ιδέα είναι ότι το να βγούμε από την ύφεση δεν αρκεί υπό τις παρούσες συνθήκες. Εάν η Ευρωζώνη επαναπαυθεί στο πρωτογενές πλεόνασμα που πέτυχε φέτος η ελληνική κυβέρνηση, ενδέχεται να επαληθευτούν μια σειρά από επικίνδυνα σενάρια με δυνητικά ολέθριες συνέπειες.

Ως προς την αποτυχία των πολιτικών λιτότητας που υιοθετήθηκαν μέχρι στιγμής, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι το μόνο που κατάφεραν ήταν να στρέψουν τους Ευρωπαίους ενάντια στην Ένωση, με αποτέλεσμα να προκληθεί σημαντική απώλεια νομιμότητας των ευρωπαϊκών θεσμών και διαδικασιών. Έχει ζωτική σημασία να δείξουμε ότι η ΕΕ μπορεί να έχει αποτελέσματα. Σε αντίθετη περίπτωση οι Ευρωπαίοι θα γυρίσουν την πλάτη τους στην Ευρώπη. Πρόκειται για ορατό κίνδυνο αφού ο λαϊκισμός σε αρκετά κράτη-μέλη της ΕΕ είχε προφανώς αποφασιστικό αντίκτυπο στις πρόσφατες Ευρωεκλογές. Οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις είναι απολύτως αναγκαίες και η έξοδος από την περίοδο της ύφεσης δεν θα πρέπει να τις καθυστερήσει, δεδομένου ότι το ζήτημα του χρηματοπιστωτικού κατακερματισμού παραμένει προς επίλυση. Η ανάκαμψη, ωστόσο, παρόλο που δεν είναι εντυπωσιακή αποτελεί ένδειξη ότι οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις λειτουργούν, καθώς και ότι θα έχουν ακόμη καλύτερα αποτελέσματα σε βάθος χρόνου.

Μολαταύτα, οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις δεν θα πρέπει να γίνουν σε βάρος της κοινωνίας. Όταν

¹ ECJ, 22 January 2014, *United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v European Parliament and Council of the European Union*

² ECJ, 13 June 1958, *Meroni and Co, Industrie Metallurgiche SpA v High Authority of the European Coal and Steel Community*

αναφερόμαστε στο ζήτημα της συνοχής της ΕΕ, το γεγονός ότι για ορισμένα κράτη το αντίτιμο υπήρξε πολύ μεγαλύτερο σε σχέση με άλλα συνέβαλε σε μεγάλο βαθμό στις σημαντικές ασυμμετρίες που παρατηρούνται σήμερα ανάμεσα στα κράτη-μέλη. Οι ασυμμετρίες αυτές δεν εμφανίστηκαν παράλληλα με την ύφεση αλλά προϋπήρχαν, συμβάλλοντας ωστόσο σε σημαντικό βαθμό στην επίταση της κρίσης. Η κοινωνική διάσταση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης είναι άμεσα συνδεδεμένη με το ζήτημα της νομιμότητας και αυτός είναι ο κύριος λόγος που καθιστά επιτακτική την ανάγκη να αναθεωρηθεί η τρέχουσα λειτουργία της ΟΝΕ, καθώς έρχεται σε αντίθεση με τους στόχους της στρατηγικής Ευρώπη 2020. Ένα πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να είναι η αναθεώρηση της έννοιας της εσωτερικής υποτίμησης. Στην πραγματικότητα, η συναλλαγματική ισοτιμία του ευρώ είναι πολύ ισχυρή, καθιστώντας την ανάκαμψη δυσκολότερη για ορισμένα κράτη-μέλη.

Το «καυτό» πρόβλημα με τα ευρωπαϊκά ποσοστά ανεργίας μπορεί επίσης να μεταφραστεί, με όρους «ιαπωνικού χειμώνα», στη λεγόμενη άνεργη ανάπτυξη. Από τη μία, οι αριθμοί υποδεικνύουν ότι η κινητικότητα του εργατικού δυναμικού στην ΕΕ είναι πολύ περιορισμένη, αφού μόλις το 2.8% των Ευρωπαίων πολιτών μετακινούνται ανά την Ευρώπη για επαγγελματικούς λόγους, σε μια περίοδο που η ανάγκη για μετανάστευση ειδικευμένου εργατικού δυναμικού είναι περισσότερο επιτακτική από ποτέ στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παράλληλα, οι Βρυξέλλες δείχνουν να αγνοούν εντελώς -ή να κάνουν τα στραβά μάτια- ενώπιον του φαινομένου της διαρροής εγκεφάλων (brain drain), το οποίο αποτελεί σοβαρό θέμα για τα κράτη της περιφέρειας που επλήγησαν περισσότερο από την κρίση. Οποτεδήποτε τα εν λόγω κράτη επιχειρούν να ορθώσουν το ανάστημά τους σχετικά με αυτό το ζήτημα, βρίσκονται αντιμέτωπα με τη σκληρή κριτική των Βρυξελλών. Από την άλλη, η συγκεκριμένη πτυχή του προβλήματος αναδεικνύει καλύτερα από οτιδήποτε άλλο την ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη. Σε αυτό το σημείο, η θεμελιώδης φύση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων είναι εμφανής. Τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης θα πρέπει να εξασφαλίσουν ότι οι μεταρρυθμίσεις που εφαρμόζουν παρέχουν επαρκή ζήτηση για εργασία. Επιπλέον, η πιθανότητα ενός «Σχεδίου Μάρσαλ για τη Νότια Ευρώπη» βρίσκεται προς το παρόν επί τάπητος, ενσωματώνοντας την ιδέα περισσότερων επενδύσεων με κατεύθυνση από τον Βορρά προς τον Νότο της Ευρώπης, προκειμένου να δημιουργηθούν περισσότερες θέσεις εργασίας στα κράτη με τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία.

Ακόμη ένα βασικό ζήτημα προκύπτει από το γεγονός ότι η κρίση οφείλεται τόσο στο δημόσιο, όσο και στο ιδιωτικό χρέος. Τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας δείχνουν ότι ο πληθωρισμός είναι χαμηλός και ότι θα παραμείνει σε χαμηλά επίπεδα για αρκετό καιρό. Σύμφωνα με τον Δρ. Darvas, ο χαμηλός πληθωρισμός είναι επικίνδυνος. Με βάση μία έρευνα του ΔΝΤ, τα κράτη που μεταβαίνουν από το έλλειμμα στο πλεόνασμα μέσα σε περιβάλλον χαμηλού πληθωρισμού διατρέχουν τον κίνδυνο να επιστρέψουν σε νέα χρέη. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο προτείνει ότι η ΕΚΤ θα πρέπει να εφαρμόζει περισσότερες πολιτικές με στόχο την αποφυγή του χαμηλού πληθωρισμού και τη διασφάλιση περισσότερο ομαλών οικονομικών κύκλων στο μέλλον.

Συνοψίζοντας, οι προβλέψεις της Eurostat για ανάπτυξη 1% το 2014 δεν είναι καθυστερημένη για τις Βρυξέλλες. Η μικρή ανάκαμψη δεν μεταφράζεται αυτομάτως σε τέλος της κρίσης. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι Βρυξέλλες διδάχθηκαν πολλά ύστερα από τη μακρά περίοδο ύφεσης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρειάζεται οικονομική διακυβέρνηση και μάλιστα γρήγορα, η οποία θα πρέπει να είναι αποτελεσματική και ρεαλιστική – σε αντίθεση με την αρχιτεκτονική του Μάαστριχτ. Επίσης, φαίνεται ότι η ευρωπαϊκή προσέγγιση μετατοπίζεται προς την ευελιξία, χωρίς να τίθενται «πρότυπα» με την προσδοκία ότι τα κράτη-μέλη θα τα τηρήσουν, καθώς έχει παγιωθεί ο σεβασμός στις διαφορές ανάμεσα στα κράτη. Επιπλέον, γίνεται φανερό ότι, προκειμένου το ευρωπαϊκό όραμα να προχωρήσει, το σύνθημα της ΕΕ «Ενωμένοι στην Πολυμορφία» θα πρέπει να

μεταφραστεί σε συγκεκριμένες ευρωπαϊκές πολιτικές. Οι νέες τάσεις στην πολιτική που εκφράστηκαν στο συνέδριο καταδεικνύουν σε στροφή προς ενδυνάμωση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και της Επιτροπής έναντι του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, με στόχο να υπερκεραστούν τα ζητήματα που απαιτούν ομοφωνία και να ανακτηθεί η χαμένη νομιμότητα. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι οι νέες τάσεις πολιτικής προσβλέπουν σε βιώσιμες λύσεις. Αναγνωρίζουν την ανάγκη να βρεθεί μία ισορροπία ανάμεσα σε όλα τα κράτη-μέλη και να εφαρμοστούν πολιτικές με πολύ μεγαλύτερη κοινωνική ευαισθησία. Ο κίνδυνος ενός «ιαπωνικού χειμώνα» μπορεί ακόμη να αποφευχθεί εφόσον εφαρμοστούν έγκαιρα οι σωστές πολιτικές.

Η Ευρώπη έχει περάσει από πολλά κύματα τα τελευταία χρόνια και η καταιγίδα δεν έχει ξεπεραστεί εντελώς. Όμως η Ευρώπη έχει παράδοση στο να ξεπερνάει τα εμπόδια και να μαθαίνει από τα λάθη της. Ας ελπίσουμε ότι αυτή τη φορά η Ευρώπη θα ανταποκριθεί στα *πρότυπα* που η ιστορία έχει θέσει γι' αυτή στο πέρας των αιώνων, και ότι αντί για ιαπωνικό χειμώνα μας περιμένει μια ευρωπαϊκή άνοιξη.

Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ)- ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ

Βασ. Σοφίας, 10676 Αθήνα, | Τηλ. +30 210 7257 110 | Fax +30 210 7257 114 | E-mail info@crisisobs.gr

Μάθετε περισσότερα για το έργο μας – Επισκεφθείτε την ιστοσελίδα μας www.crisisobs.gr

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.